

НАТАЛИЈА М. ЖИВКОВИЋ*

УБИЈАЊЕ И ЗЛОСТАВЉАЊЕ ЖИВОТИЊА – ОТКРИВАЊЕ, ПРИЈАВЉИВАЊЕ ДЕЛА И ПРИКУПЉАЊЕ ДОКАЗА

Апстракт: У нашој земљи има јако много случајева убијања и злостављања животиња, и таква понашања санкционисана су кривичноправно и прекршајноправно, али у пракси постоји јако мали број осуђујућих пресуда. Улогу у процесуирању ових дела, поред надлежних органа – јавног тужиоца, полиције и ветеринарске инспекције, могу имати и обични грађани, као и ветеринари. У раду ће бити представљено на који начин поменути субјекти могу открити и пријавити дело, и које радње је потребно предузети ради прикупљања и обезбеђења доказа за поступак. Такође ће бити предложена одређена решења у циљу повећања ефикасности борбе против правних дела према животињама.

Кључне речи: животиње, убијање, злостављање, откривање, докази.

УВОД

Убијање и злостављање животиња санкционисано је кривичноправно и прекршајноправно. Чланом 269 Кривичног законика¹ прописано је кривично дело убијање и злостављање животиња, док је Законом о добробити животиња² прописано 85 прекршаја чијим извршењем се нарушава добробит животиња, а који обухватају радње попут лишавања животиње живота, њеног злостављања, напуштања, занемаривања и бројне друге радње. У пракси се наведено кривично дело и прекршаји јако често врше и вуку велику тамну бројку. На дневном нивоу се сигурно изврши на десетине, а вероватно и стотине оваквих дела, али у пракси постоји јако мали број осуђујућих пресуда. Од 2006. године када је кривично дело убијање и злостављање животиња прописано, па до краја 2021. године, донето је свега 324 осуђујуће пресуде за то кривично дело, док је од 2009. године када је донет Закон о добробити животиња,

* Студент докторских студија на Правном факултету Универзитета у Београду, nataly.zivkovic@gmail.com

¹ Кривични законик – КЗ, „Сл. гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

² Закон о добробити животиња – ЗДЖ, „Сл. гласник РС”, бр. 41/2009.

па до краја 2022. године, донето само 207 осуђујућих пресуда за прекршаје из ЗДЖ.³ Разлог што противправна дела према животињама вуку велику тамну бројку лежи у чињеници да надлежни органи, пре свега јавно тужилаштво, полиција и ветеринарска инспекција не извршавају своје дужности које имају по закону, док грађани немају свест да треба надлежним органима да пријаве окрутна дела према животињама, као и њихово занемаривање, или не знају коме треба да пријаве дело. Такође, када се открије да је животиња убијена или злостављена, због природе овог дела, неопходно је у најкраћем року предузети одређене радње, попут ветеринарског прегледа животиње, обдукције или токсиколошке анализе, али и бројне друге радње, ради прикупљања и обезбеђења доказа. У пракси надлежни органи, када им грађани пријаве противправно дело према животињама, пребацују надлежност једни на друге, наведене радње у циљу прикупљања доказа не предузимају, већ чак парадоксално, упућују грађане да о свом трошку прикупљају доказе. У наставку рада биће изложено ко је све дужан да открива и пријављује дела окрутности и занемаривања животиња, у чију надлежност спада процесуирање кривичног дела убијање и злостављање животиња и прекршаја из ЗДЖ, и које је радње који орган дужан да предузме.

1. ПРОТИВПРАВНА ДЕЛА ПРЕМА ЖИВОТИЊАМА У ЗАКОНУ И ПРАКСИ

Кривично дело убијање и злостављање животиња из члана 269 КЗ чини ко кршећи прописе убије, повреди, мучи или на други начин злоставља животињу. Дакле, радња извршења мора бити противправна јер постоје прописи који дозвољавају да се одређене животиње у одређену сврху убијају, повређују или муче.⁴ Примера ради, дозвољено је клање свиња ради производње меса, или повређивање и мучење животиња током вршења медицинских експеримената над њима, који се изводе у складу са прописима. Радње повређивања и мучења могу бити међусобно повезане. Мучење представља причињавање непотребних патњи животињи. По интезитету, то морају бити велике патње, док

³ Подаци о броју осуђујућих пресуда за кривично дело убијање и злостављање животиња предузети су из Републички завод за статистику, *Билтен – јунолејни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2021*, Београд, 2022, и свих других билтена Републичког завода за статистику, који су донети за године 2006–2020. Подаци о броју осуђујућих пресуда за прекршаје из ЗДЖ, прибављени су захтевима за слободан приступ информацијама од јавног значаја, који су послати свим прекршајним судовима у Републици Србији.

⁴ Прописи који дозвољавају убијање животиња у одређену сврху су Закон о добробити животиња, Закон о ветеринарству, Закон о ловству и Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда, као и подзаконски прописи од значаја за заштиту здравља и добробити животиња. – Ана Багрићевић, *Кривичноправна заштитиња животиња*, докторска дисертација одбрањена на Правном факултету Универзитета у Нишу, 2012, стр. 325.

наношење бола мора бити извршено без рационалног разлога и оправданог циља. Примера ради, ударање животиње бичем или штапом, ради обављања пољопривредне делатности не представља радњу извршења овог кривичног дела. Радња се може остварити и пропуштањем, тј. нечињењем, на пример, систематским недавањем хране, воде и слично. Злостављање животиње може да обухвати различите радње. Од мучења се разликује по томе што се наносе по интезитету мање патње, али подразумева да се радње злостављања предузимају у континуитету у одређеном временском периоду.⁵ Објекат радње, стриктно тумачећи законску дефиницију, може бити било која животиња. Међутим, посебним прописима се одређеним службама налаже убијање одређених животиња попут комараца, глодара, што многе врсте животиња искључује од кривичноправне заштите, јер радња убијања није противправна. Поред тога, неки аутори истичу да би било разумно ограничити кривичноправну реакцију само на убијање, повређивање, мучење и злостављање, оних животиња које могу, тј. за које је научно утврђено да могу да осећају озледе или мучења.⁶ Са друге стране, има аутора који истичу да се овим кривичним делом не штите животиње већ осећања људи према њима, па сматрају да објекат радње могу бити управо само оне животиње чије убијање и мучење изазива осећај сажаљења код већине људи.⁷ Извршилац може бити свако, па и власник животиње, а дело се може извршити само са умишљајем. Тежи облик дела постоји ако је дело извршено према већем броју животиња, или према животињи која припада посебно заштићеним животињским врстама. Посебан облик дела чини ко из користољубља организује, финансира или је домаћин борбе између животиња исте или различите врсте или ко организује или учествује у клађењу на оваквим борбама.⁸

Казненим одредбама Закона о добробити животиња прописано је 85 прекршаја. Прекршајима из ЗДЖ инкриминсане су различите радње, из разних области живота, којима се нарушава добробит оних животиња које могу да осете бол, патњу, страх и стрес. Животиње које се штите су пре свега животиње које се користе у производне сврхе, животиње над којима се врше експерименти, животиње које се користе за изложбе и такмичења, животиње које служе за рад, кућни љубимци, напуштене животиње и дивље животиње у заточеништву. Поједини прекршаји из ЗДЖ садрже уопштену радњу извршења, на пример казниће се за прекршај правно, односно физичко лице

⁵ Зоран Стојановић, *Коментар кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2018, стр. 864.

⁶ Љубиша Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Издавачко-штампарско предузеће „Савремена администрација”, Београд, 2006, стр. 695.

⁷ З. Стојановић (2018), оп. цит., стр. 865.

⁸ Више о кривичном делу убијање и злостављање животиња види З. Стојановић, оп. цит., 863–866; Игор Вуковић, „Убијање и злостављање животиња као кривично дело (члан 269 Кривичног Законика)”, *Зборник радова: Животиње и право*(уредници, Марија Караникић Мирић, Марко Давинић, Игор Вуковић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2016, стр. 55–107.

„ако злоставља животињу” или „ако лиши животињу живота супротно члану 15. овог закона”. Са друге стране, прописани су и прекршаји са специфичном радњом извршења, која углавном може да се подведе и под неки прекршај са уопштеном радњом извршења. На пример, прекршај чини ко: не обезбеди благовремено ветеринарску помоћ животињи; напусти, односно одбаци животињу чији опстанак зависи непосредно од човека; држи, односно репродукује животињу на начин којим јој се наноси бол, патња, страх и стрес; употребљава отрове и друга хемијска средства које изазивају бол, патњу и смрт животиња; занемарује животиње лишавањем основних животних потреба; користи животиње за рад супротно члану 12 ЗДЖ; не испуњава услове за заштиту добробити животиња у пансиону и прихватилишту. Дакле, бића многих прекршаја се преплићу, јер специфична радња извршења која је инкриминсана као прекршај, уједно представља и неки други прекршај из ЗДЖ чија је радња извршења уопштенија. Примера ради, напуштање животиње је уједно и њено (психичко) злостављање, док је употреба отрова који изазива смрт уједно и лишавање животиње живота.

Такође се примећује да бића прекршаја, осим што се преплићу међусобно, преплићу се и са бићем кривичног дела убијање и злостављање животиња, јер радње убијања, повређивања, мучења и злостављања животиње нису само радња извршења наведеног кривичног дела, већ и бројних прекршаја из ЗДЖ. Овакви случајеви „идентитета чињеничног стања” тј. када су истом радњом или истим радњама остварена и обележја бића кривичног дела и бића прекршаја, доводе до дилеме у пракси, које дело је остварено, односно да ли учиниоца гонити кривично или прекршајно, што отежава процесуирање противправних дела према животињама.⁹ Зато када грађани пријаве полицији или ветеринарској инспекцији противправно дело према животињама, с обзиром на то да суполиција и ветеринарски инспектори овлашћени да подносе како захтев за покретање прекршајног поступка, тако и кривичну пријаву, долази се у ситуацију да од дискреционе процене органа управе зависи избор процесног пута ради казненезаштите.¹⁰

У пракси је од 2006. године када је кривично дело убијање и злостављање животиња прописано, па до краја 2021. године, донето 324 осуђујуће пресуде

⁹ Да ли ће се учинилац гонити за кривично дело или прекршај, важно је из више разлога. Прво, различито се санкционише учинилац кривичног дела убијање и злостављање животиња од учиниоца прекршаја из ЗДЖ. Друго, дете не може одговорати ни за кривично дело ни за прекршај, али код прекршаја долази у обзир под одређеним условима одговорност других лица уместо детета. Треће, начело *ne bis in idem* уноси забрану „не два пута о истом”, тако да је пресудно како ће деликт бити квалификован и који ће поступак бити први покренут. Више на ову тему види Наталија Живковић, „Однос кривичног дела убијање и злостављање животиња са прекршајима из Закона о добробити животиња”, *Harmonius*, бр. 1, 2021, стр. 274–287.

¹⁰ Тако слично и Наташа Мрвић Петровић, „Поштовање начела *ne bis in idem* при суђењу за сличне прекршаје и кривична дела”, *Журнал за криминалистику и њраво*, бр. 2, 2014, стр. 28.

за то кривично дело, док је од 2009. године када је донет Закон о добробити животиња, па до краја 2022. године, донето 207 осуђујућих пресуда за прекршаје из ЗДЖ. Са друге стране, само је организацијиза поштовање и бригу о животињама – ОРКА у периоду од 2006. до 2018. године пријављено 6.500 случајева убијања и злостављања животиња које је стручно обрадила и анализира. ОРКА је утврдила да је најчешће присутно физичко злостављање животиња (52%), затим занемаривање (32%), психичко злостављање (13%), и на крају хордашење (2%) и сексуално злостављање животиња (1%).¹¹ Треба имати у виду да је велики број случајева сигурно пријављен и другим организацијама и удружењима, да су неки случајеви пријављени и надлежним органима, док велики број случајева никоме није пријављен. Када би прошетали улицама наше земље и посматрали напуштене животиње којих има на стотине хиљада, провирили у дворишта где власници држе животиње, и ушли у државне азиле који најчешће представљају логоре за псе, само у једном дану би нашли хиљаде убијених и злостављених животиња. На улицама би пронашли велики број повређених и мучених, али и убијених напуштених животиња.¹² У двориштима би видели псе на ланцу или у малом боксу, без адекватног заклона и приступа води и храни, док би домаће животиње попут крава, свиња, и пилића такође затекли у нехуманим условима. На крају, у државним азилима који би требали да представљају сламку спаса за напуштене животиње, затекли би шокантне призоре, где пси бораве у малим кавезима у сопственом измету који нико не чисти, нападају и једу једни друге у недостатку хране, и умиру од заразе коју су покупили у азилу.¹³ Још је више забрињавајућа чињеница да се пси у азилима по правилу усмрћују, уместо да се води брига о њиховом животу и здрављу. То се чини под измишљеним образложењем да се ради о агресивним или неизлечиво болесним псима, иако је реч о здравим и питомим животињама. Сликвити пример описаног поступања азила је азил „Наш дом” из Пожеге¹⁴, који је у периоду 01.01.2020. – 26.07.2022. године са

¹¹ ОРКА, „Да ли су животиње у Србији заштићене – шта каже статистика?”, доступно на <https://orca.rs/da-li-su-zivotinje-u-srbiji-zasticene-sta-kaze-statistika/>, 27.02.2023.

¹² Статистички извештаји још из 2010. године показују да се на улицама наше земље налазило 708.000 паса, док је број мачака још већи. – Nataša Stojanović, „Legal protection of abandoned animals under the Animal Welfare Act”, *Law and Politics*, vol. 9, no. 2, 2011, p. 147.

¹³ Ево једног сликовитог примера о условима живота паса у азилима. С.М., радница вршачког азила „Други Октобар” поднела је 2017. године кривичну пријаву против одговорних лица у овом азилу за извршење кривичног дела убијање и злостављање животиња. У пријави је навела следеће. „Двеста паса угинуло је од канибализма, глади и злостављања запослених. Од дана 01. фебруара 2017. године храна је драстично смањена, тако рећи укинута – дневно се даје три џака хране за 350 керова... Као радник Азила налазим се под свакодневним стресом јер сам принуђена да сваког дана сакупљам делове растргнутих, полупоједених паса – све као последица изгладњавања и држања сувише великог броја паса на сувише малом простору, без елементарних услова за живот које прописује Закон о добробити животиња.” „ВРШАЦ: За месец ипо дана, 40 паса је угинуло или је ПОЈЕДЕНО!” – доступно на <https://petface.net/vrsac/>, 29.05.2023

¹⁴ Азил „Наш дом” сарађује са општинама Пожега, Ариље, Ужице и Чајетина.

улица ухватио 2561-ог пса. У истом периоду је живот у том азилу изгубило 2778 паса, док је само 36 паса стерилисано, вакцинисано и чиповано, и исто толико је удомљено.¹⁵ Број од 2778 угинулих и убијених паса надмашује број ухваћених паса јер се одређни број паса већ налазио у азилу. Закључак је да се у животу остављају само они пси за које се неко јави да их удоми и они се стерилишу, вакцинишу и чипују, док се сви други пси убијају како се не би трошио новац на бригу о њима.¹⁶ У вези са наведеним поступањем азила, поставља се питање кривичне одговорности лица која руководе азилима и која у њима раде, као и ветеринара са којима сарађују. Дакле, најчешће жртве окрутних дела према животињама су напуштене животиње, које страдају на улицама и у азилима. При томе, већ само напуштање, односно одбацивање животиње чији опстанак зависи непосредно од човека представља прекршај из ЗДЖ, али у пракси има само пар пресуда за напуштање животиња.¹⁷

С обзиром на све наведено, можемо закључити да су постојеће бројке осуђујућих пресуда невероватно мале, што значи да кривично дело убијање и злостављање животиња и прекршаји из ЗДЖ вуку забрињавајуће велику тамну бројку. Иако неки тешки случајеви убијања и злостављања животиња наилазе на друштвену осуду, у нашој земљи заправо не постоји свест и култура по питању односа према животињама. Зато грађани који пронађу злостављену или убијену животињу неретко окрену главу уместо да пријаве дело надлежним органима, док надлежни органи „заобилазе” свој посао када су животиње у питању.

2. ПРИЈАВЉИВАЊЕ ДЕЛА И ПРИКУПЉАЊЕ ДОКАЗА ОД СТРАНЕ ГРАЂАНА

Закон о добробити животиња прокламаторно обавезује сваког грађанина да брине о животу и заштити здравља и добробити животиња, као и да спречи и пријави све облике злостављања животиња и угрожавања њиховог живота, здравља и добробити. (чл. 3 ЗДЖ). То значи да можемо говорити не само о моралној, већ и о законској обавези грађана да брину о животињама,

¹⁵ Подаци су преузети из Одговора на захтев за слободан приступ информацијама од јавног значаја од 26.07.2022. године, који је дало Јавно комунално предузеће „Наш дом” Пожега.

¹⁶ О убијању паса у азилима види и Наташа Стојановић, „Десет година Закона о добробити животиња Републике Србије”, *Зборник Правној факултету у Новом Саду* (уредник, Слободан Орловић), бр. 2, 2019, стр. 449.

¹⁷ У теорији је присутан и став који заступа Н. Крстић, а са којим се слажемо, да напуштање животиња заправо представља кривично дело убијања и злостављања животиња, будући да се напуштањем животиња психички злоставља. Види Novak Krstić, „Animal Protection From Killing And Abuse In The European And Serbian Criminal Law”, *Law and Politics*, vol. 10, no. 1, 2012, pp. 52–53.

и активно учествују у сузбијању криминалитета према животињама. Такође, члан 280 ст. 1 ЗКП прописује обавезу за физичка лица да пријављују кривична дела која се гоне по службеној дужности, што значи да грађани имају обавезу да пријаве кривично дело убијање и злостављање животиња. Међутим, ако се оглуше о наведену обавезу, не могу сносити правне последице јер кривично дело непријављивање кривичног дела и учиниоца из члана 332 КЗ постоји само када се ради о кривичном делу за које се може изрећи доживотни затвор. У пракси се дешава да грађанинађу убијену или злостављену животињу, а некад и знају ко је извршилац или знају да неко припрема дело, јер јеу нашој земљи „култура” таква да људи без задршке причају какво су зло нанели животињи или планирају да нанесу. Такође, у местима где људи живе у кућама са двориштем скоро свако домаћинство има неку животињу, па комшије углавном имају прилику да виде на који начин власник третира своје животиње. Тада могу да поднесу прекршајну пријаву ветеринарској инспекцији или полицији ако виде на пример, да пас живи на ланцу или у малом боксу, или било какав други третман животиње којим се нарушава њена добробит.

Грађани дакле, могу бити очевици кривичног дела убијање и злостављање животиња и прекршаја из ЗДЖ, или на други начин доћи до сазнања о извршеним деликтима, и тада се могу појавити као подносиоци кривичне или прекршајне пријаве, и тиме иницирати започињање кривичног, односно прекршајног гоњења. Такође, улога грађана у кривичном поступку огледа се у томе што полиција, односно јавни тужилац могу током предистражног поступка позивати грађане ради прикупљања обавештења. У пракси грађани углавном не знају коме треба да пријаве противправно дело према животињама, па се неретко обраћају удружењима за заштиту животиња уместо надлежним органима. Ситуацију погоршава чињеница да у пракси, и када пријаве дело надлежним органима тј. полицији или ветеринарској инспекцији, они пребацују надлежност једни на друге. Полиција, која је дужна да поступа и по кривичним и по прекршајним пријавама, неретко одбија да изађе на терен или се случај заврши на службеној белешци без подношења кривичне пријаве или захтева за покретање прекршајног поступка.¹⁸ Зато је најбоље да грађанин непосредно поднесе кривичну пријаву надлежном јавном тужиоцу онда када је јасно да се ради о кривичном делу, на пример када је животиња убијена, када су јој нанете физичке повреде или је је видно да трпи велику патњу или болове услед мучења, или када је отрована. Са друге стране, неки од типичних примера злостављања животиња, који би се пре могли квалификовати као прекршај а не кривично дело, били би континуирано држање пса на ланцу, ускраћивање хране и воде или лечења када је животиња болесна

¹⁸ Наталија Живковић, „Кривичноправна заштита животиња – (не)примена закона у пракси”, *Примена њрава и њравна сиѡурносѡ – Зборник радова 34. Сусретња Койаоничке школе ѡприродној ѡрава Слободан Перовић*, том 4, Београд, 2021а, стр. 81.

итд. У оваквим ситуацијама би најбоље било обавестити и полицију, и ветеринарску инспекцију како би предузела мере за отклањање неправилности и евентуално одузела животињу, и како би неко од ова два органа поднео захтев за покретање прекршајног поступка.

Законодавац прописује обавезу да подносилац кривичне пријаве наведе и доказе који су му познати, и да предузме мере како би се сачували трагови кривичног дела, предмети на којима је или помоћу којих је учињено кривично дело и други докази (чл. 280 ст. 3 ЗКП). Од грађана би се могло очекивати да уз кривичну пријаву наведу доказе који су им познати, али тешко да се може очекивати да ће грађани активно доказно деловати у смилу да предузимају мере како би се сачували материјални доказ.¹⁹ Код кривичног дела убијање и злостављање животиња, ако постоји сумња да је животиња убијена, у циљу прибављања и обезбеђења доказа, било би потребно послати леш животиње на обдукцију, која се врши на Факултету за ветеринарску медицину и у појединим приватним ветеринарским амбулантама. Такође, уколико постоји сумња да је животиња отрована, потребно је поред обдукције, хитно извршити и токсиколошку анализу која се обавља на ВМА. Ако се ради о повређеној животињи, било би потребно одвести је код ветеринара да утврди повреде и сачини извештај о томе. Све наведене радње би полиција, односно јавни тужилац били дужни да хитно предузму по пријави грађана да је животиња убијена или повређена. Међутим, у пракси полиција поучава грађане да сами треба да прибаве наведене доказе, па да ће након тога случај бити упућен јавном тужиоцу и покренут поступак. Јасно је да је такво поступање незаконито, јер се кривично дело убијање и злостављање животиња гони по службеној дужности, као и прекршаји, па су полиција и јавно тужилаштво дужни да прикупљају доказе. Штавише, обдукција и токсиколошке анализе су скупе, те грађани и када се ради о њиховој власничкој животињи често нису у могућности да прибаве наведене доказе. Зато није за очекивати да ће се грађани, када се ради о напуштеним животињама, латити прикупљања „скупих” доказа.

3. УЛОГА ВЕТЕРИНАРА У ОТКРИВАЊУ И ДОКАЗИВАЊУ ДЕЛИКАТА ПРЕМА ЖИВОТИЊАМА

Улога ветеринара у сузбијању противправних дела према животињама је вишеструка. Прво, ветеринари могу да едукују грађане и на тај начин предупреду извршење неких дела. Ветеринари имају прилику да поуче власнике на који начин се врши адекватна брига о животињама и какве су услове живота дужни да обезбеде животињи. Било би корисно и да укажу власницима

¹⁹ Тако и Милан Шкулић, *Кривично процесно право*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2017, стр. 305.

животиња, која понашања према животињи су законом забрањена, и каква је последица оглушења о законске норме. На пример, могли би да нагласе да је забрањено да се пас континуирано држи на ланцу или у малом боксу, као и да је забрањено напустити животињу или њене младунце оставити на улици. Ветеринари такође имају прилику да поуче грађане да уколико имају сазнања да је извршено неко законом забрањено дело према животињама, треба да пријаве дело, и да им објасне на који начин то могу да учине. Штавише, ветеринари могу помоћи грађанима при пријављивању дела, на тај начин да бесплатно изврше преглед или обдукцију животиње за коју се сумња да је претрпела злостављање или да је убијена, и да сачине налаз и мишљење о томе у циљу хитног обезбеђивања кључних доказа за поступак.

Друго, ветеринари у свом раду могу открити да је извршено неко законом забрањено дело према животињи. Сумњу да је животиња злостављана може изазвати већи број елемената, као што су присуство одређених врста повреда на телу животиње, понашање животиње, историја понављања повреде или болести, понашање власника или других чланова породице.²⁰ Не постоји поуздан дијагностички тест који би показао да се ради о злостављању животиње, већ ветеринар треба да се ослони на своје знање, искуство, професионално мишљење и интуицију. Најбољи начин да се утврди да ли је нека животиња злостављана, је да се изврши клинички преглед животиње, као и окружења у коме животиња живи.²¹ Ветеринар може извршити преглед окружења, само када је позван да дође да прегледа животињу тамо где она живи. При томе, постојање незадовољавајућих услова смештаја животиње већ представља прекршај, тако да ветеринар треба да обрати пажњу у каквом смештају животиња борави, без обзира на то да ли постоји сумња да је животиња злостављана. На крају, ветеринари могу да обављају одређене провере за потребе ветеринарске инспекције, и тада такође имају прилику да открију незаконитости.

Треће, поступање ветеринара има велики значај за кривични и прекршајни поступак, јер ветеринари врше ветеринарске прегледе и обдукције, о чему састављају налаз и мишљење који могу бити кључни доказ у поступку. Зато налаз и мишљење морају бити написани стручно и савесно. Клинички налаз треба да садржи стање животиње са детаљним описом свих промена и нанетих повреда, или када је у питању леш, стручно и професионално написан обдукциони налаз.²² Ови акти представљају исправе и основ за процесуирање

²⁰ Детаљније о знацима који указују на то да је животиња злостављана види Phil Arkow, Paula Boyden, Emily Patterson-Kane, *Practical Guidance for the Effective Response by Veterinarians to Suspected Animal Cruelty, Abuse and Neglect*, 2011, p. 6, dostupno na <https://ebusiness.avma.org/files/productdownloads/avma%20suspected%20animal%20cruelty.pdf>, 06.04.2023.

²¹ Јелена Алексић, Славољуб Јовић, Дринка Мерћеп, „Улога ветеринара у препознавању и превенцији случајева злостављања животиња”, *Ветеринарски гласник*, вол. 65, бр. 1–2, 2011, стр. 126.

²² Ј. Алексић, С. Јовић, Д. Мерћеп (2011), оп. цит., стр. 129.

предмета. У пракси је постојање налаза ветеринара одлучујуће за подношење кривичне пријаве од стране полиције, односно за одпочињање кривичног гоњења од стране јавног тужиоца. Такође, судија може решењем одбити оптужни предлог ако нема довољно доказа да је окривљени учинио дело које је предмет оптужбе. На крају, квалитет налаза може бити од великог утицаја на будуће вештачење у току поступка, и на сам исход суђења.

4. УЛОГА ВЕТЕРИНАРСКЕ ИНСПЕКЦИЈЕ

Ветеринарска инспекција делује у оквиру Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, које је надлежно запослове ветеринарства и врши инспекцијски надзор над спровођењем Закона о добробити животиња. Циљ инспекцијског надзора ветеринарских инспектора је да уоче незаконитости, да наложе предузимање мера ради отклањања неправилности тј. успостављања добробити животиња, и да поднесу захтев за покретање прекршајног поступка, односно кривичну пријаву, како би учинилац прекршаја тј. кривичног дела био осуђен и кажњен. Ветеринарски инспектори овлашћени су да врше разне провере²³, и тако откривају незаконитости, тј. прекршаје из ЗДЖ и кривично дело убијање и злостављање животиња. Уласком у дворишта и станове²⁴, могу да контролишу на који начин власници третирају кућне љубимце и друге домаће животиње. Током инспекцијског надзора инспектори прикупљају и обезбеђују доказе за поступак инспекцијског надзора, и за поступак који се води пред судом или другим органом. То се остварује увидом у јавне исправе и документацију, узимањем писаних и усмених изјава од надзираних субјеката, сведока, службених лица и заинтересованих лица, увиђајем, као и прегледом и провером одређених просторија, превозних средстава и ствари. Инспектори могу да узимају потребне узорке, да фотографишу и снимају простор у коме се врши инспекцијски надзор и друге ствари које су предмет надзора, да привремено одузимају документацију и предмете²⁵ који могу послужити као доказ у поступку за кривично дело или прекршај када је то посебним законом прописано, о чему издају потврду, и могу да предузимају

²³ Види члан 78 ЗДЖ.

²⁴ За улазак у стамбене просторе ветеринарски инспектори би морали да имају дозволу суда.

²⁵ Поставља се питање да ли ветеринарски инспектори под појмом „предмет” могу привремено да одузму животињу ако може послужити као доказ у кривичном или прекршајном поступку. Животиња се у нашем правном систему третира као покретна ствар. Међутим, чини се да је одговор негативан јер ЗДЖ изричито прописује привремено или трајно одузимање животињеради заштите живота и добробити животиње, и ту не спомиње да се може одузети и у сврху доказивања, а посебном одредбом прописује привремено одузимање документације и предмета који могу послужити као доказ. При томе, тешко да је творац овог Закона који је посвећен заштити животиња, имао намеру да их третира као предмет.

друге радње (чл. 21, чл. 24 ЗИН²⁶). О предузетим радњама сачињава се записник, који се може користити као доказ у кривичном или прекршајном поступку, и зато мора бити састављен стручно и савесно, и треба да садржи прилоге попут фотографија и видео снимака.

Ветеринарским инспекторима, на њихов захтев, помоћ при спровођењу инспекцијског надзора пружа полиција у границама својих овлашћења. Такође, Министар може решењем овластити ветеринаре, који испуњавају услове, да могу да обављају поједине стручне послове за потребе ветеринарске инспекције. Иако имају асистенцију полиције и помоћ овлашћених ветеринара, због прешироког спектра послова које инспекцијски надзор подразумева, ветеринарски инспектори не постижу да контролишу све аспекте примене Закона о добробити животиња.²⁷ У пракси највише контролишу активности које имају везе са производњом хране, односно са држањем, узгојем и прометом животиња у производне сврхе, где је посреди пре свега интерес заштите здравља људи, а не добробити животиња. Такође, пријаве које подносе грађани, често немају за циљ заштиту добробити животиња, већ сопствених интереса. Примера ради, грађани пријављују људе који брину о великом броју животиња да немају задовољавајуће услове смештаја за животиње, а уствари им сметају непријатни мириси који се шире око места где бораве животиње, или пријављују да „опасан” пас не борави у одговарајућем простору, а посреди је уместо бриге за пса, страх за сопствену безбедност. Нажалост, у пракси, већи број контрола које спроводе ветеринарски инспектори се врше због интереса људи, а не ради заштите добробити животиња. То је последица не само недовољног броја ветеринарских инспектора, већ и непостојања свести и културе у нашој земљи да животињама треба пружити заштиту. Ево једног сликовитог примера „бриге” ветеринарске инспекције за добробит животиње. Поднесен је захтев за покретање прекршајног поступка зато што власник пса расе стафорд на капији није истакао таблу са натписом „опасан пас” и зато што је пас пар пута побегао из дворишта. Међутим, иако је током инспекцијског надзора утврђено да се тај исти пас држи на кратком ланцу, то није било предмет пријаве. Такође треба напоменути да иако је опште познато да државни азили за псе представљају логоре за псе, ветеринарски инспектори, у чију делатност спада контрола азила, у пракси готово никад нису поднели прекршајну или кривичну пријаву против одговорних лица у државним азилима.

Ефикаснија контрола примене Закона о добробити животиња могла би се постићи на више начина, на пример прописивањем, попут хрватског законодавца, да осим ветеринарских инспектора и пољопривредни инспектори

²⁶ Закон о инспекцијском надзору – ЗИН, „Сл. гласник РС”, бр. 36/2015, 44/2018 – др. закон и 95/2018.

²⁷ Поред примене Закона о добробити животиња, ветеринарски инспектори треба да контролишу и примену бројних прописа, пре свега правилника, утемељених на овом закону.

врше инспекцијски надзор над спровођењем ЗДЖ и пратећих прописа.²⁸ Могла би да се изврши и специјализација ветеринарских инспектора, у смислу да се поједини инспектори сконцентришу на контролу добробити кућних љубимаца, јер је у нашој земљи акценат на другим врстама контрола, док се практично не контролише на који начин власници третирају своје љубимце. Упоредноправно гледано, присутна су и друга решења. У Аустрији свака покрајина има омбудсмана за заштиту животиња чији је задатак да заступа интересе животиња, док је у Швајцарској, у кантону Цирих постојао адвокат за заштиту животиња у кривичним стварима.²⁹

5. УЛОГА ПОЛИЦИЈЕ

Полиција представља посебан део државне управе коме је поверено чување јавног реда, поретка и безбедности грађана и имовине. Једна од функција које полиција обавља је кривична функција полиције и огледа се у превенцији и репресији криминалитета, односно у спречавању и сузбијању кривичних дела. Полиција се у кривичном поступку појављује са важним овлашћењима у претходном кривичном поступку.³⁰ Када постоје основи сумње да је извршено кривично дело убијање и злостављање животиња, будући да се ово дело гони по службеној дужности, на полицији је према ЗКП дужност да предузме мере да се открије учинилац, да се спречи да се учинилац сакрије или побегне, и да прикупи и обезбеди доказе, као и сва обавештења која могу бити од користи за успешно вођење поступка (чл. 286 ст. 1 ЗКП). У том циљу полиција може да предузме оперативне радње, а о чињеницама и околностима које су утврђене, као и о предметима који су пронађени или одузети, полиција саставља записник или службену белешку (чл. 286 ст. 2 ЗКП). Полиција у претходном поступку може да предузима и одређене доказне радње, као што је претресање стана, других просторија и лица, увиђај, или одузимање предмета. О предузетим оперативним радњама, полиција обавештава јавног тужиоца у року од 24 часа, док га о предузетим доказним радњама обавештава без одлагања. Докази које је полиција прибавила предузимањем доказних радњи могу бити коришћени у даљем току кривичног поступка, ако су доказне радње спроведене у складу са правилима ЗКП (чл. 287 ЗКП). Полиција је дужна да поступа по сваком захтеву надлежног јавног тужиоца.³¹

²⁸ Н. Стојановић (2019), оп. цит., стр. 453.

²⁹ Више о институцији „адвоката за животиње” види Margot Michel, Eveline Schneider Kayasseh, „The Legal Situation of Animals in Switzerland: Two Steps Forward, One Step Back – Many Steps to go”, *Journal of Animal Law*, Vol. 7, 2011, pp. 18–19.

³⁰ Милан Милошевић, Тања Кесић, Александар Бошковић, *Полиција у кривичном процесу*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016, стр. 3.

³¹ Ако полиција не поступи по захтеву јавног тужиоца, јавни тужилац поседује одређени механизам деловања како би издејствовао предузимање радње, види чл. 44 ЗКП.

Полиција стиче сазнања о противправним делима према животињама захваљујући пријавама грађана и других субјеката, и кроз вршење сопствене делатности, на пример опажањем током патролирања, вршењем разноразних провера, или када пружа помоћ ветеринарским инспекторима. Када сазна да је извршено противправно дело према животињама, полиција дакле, има дужност да прикупи потребна обавештења, да прикупи и обезбеди доказе, и да поднесе кривичну пријаву ако се ради о кривичном делу, тј. захтев за покретање прекршајног поступка ако је у питању прекршај. Ради прикупљања и обезбеђења доказа, због природе дела, било би потребно да полиција предузме следеће радње. Ако постоји сумња да је животиња убијена, леш животиње треба послати на обдукцију, а ако постоји сумња да је животиња отрована, потребно је поред обдукције, хитно урадити и токсиколошку анализу. Ако је животиња повређена треба је одвести код ветеринара да утврди повреде и сачини извештај о томе. Поред ових хитних радњи, полиција би могла да изврши увиђај, претресање, прибави обавештања од грађана, да саслуша осумњиченог, да привремено одузме одређене предмете, као и да изврши друге потребне радње.

У пракси полиција није вична да се бави случајевима убијања и злостављања животиња, било зато што нема искуствау поступању у таквим стварима, било зато што другим случајевима даје приоритет. Како смо већ поменули, неретко одбија да изађе на терен, а често се дешава и да пребацује надлежност на Управу за ветерину, или се случај заврши на службеној белешци без подношења кривичне пријаве или захтева за покретање прекршајног поступка.³² Према законским одредбама полиција је увек дужна да поступа по кривичној или прекршајној пријави, тако да је свако одбијање полиције да расветли случај незаконито. С обзиром на то да су кривично дело убијање и злостављање животиња и прекршаји из ЗДЖ лако уочљиви у пракси, и јако чести, полиција би требала да има „пуне руке посла”, а парадоксално не ради ништа по том питању. Зато би требало формирати такозвану „полицију за животиње”, тј. посебну јединицу МУП-а специјализовану да се бави откривањем и процесуирањем противправних дела према животињама. „Полиција за животиње” постоји на простору Сједињених Америчких Држава, али и у појединим европским земаљама, попут Италије, Норвешке, Холандије, Белгије и Бугарске.³³ У недостатку „полиције за животиње”, заштити животиња би допринело и давање одређених овлашћења комуналној милицији. У хрватском праву, комунална милиција има овлашћења да на лицу места прочита микрочип кућног љубимца и да улази у просторије у којима се држе животиње. На тај начин комунална полиција може да утврди у чијем је власништву животиња,

³² Н. Живковић (2021а), оп. цит., стр. 81.

³³ Н. Стојановић (2019), оп. цит., стр. 453.

и да уласком у просторије где се држе животиње провери да ли животиње имају одговарајуће услове живота и у каквом су стању, и ако утврди незаконитости обавестиће „редовну” полицију и ветеринарског инспектора ради предузимања даљих радњи и мера.

6. ПОСТУПАЊЕ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА ЗБОГ КРИВИЧНОГ ДЕЛА УБИЈАЊЕ И ЗЛОСТАВЉАЊЕ ЖИВОТИЊА

Једини овлашћени тужилац у поступку због кривичног дела убијање и злостављање животиња је јавни тужилац, и он има право и обавезу да кривично гони. Јавни тужилац је странка у поступку на страни оптужбе, али је дужан да поступа непристрасно и да обрати једнаку пажњу на доказе који терете окривљеног, али и оне који му иду у прилог. Сви органи који учествују у предистражном поступку дужни су да га обавесте о свакој предузетој радњи у циљу откривања кривичног дела или проналажења осумњиченог, и да поступи по захтеву јавног тужиоца. У пракси јавни тужиоци предузимају одређене доказне радње само када је кривична пријава за кривично дело убијање и злостављање животиња поднета против познатог учиниоца, али и тада се велики број пријава одбацује због недостатка доказа. Примера ради, у 2021-ој години, поднето је 117 кривичних пријава против познатих учинилаца, од чега је одбачено укупно 89 пријава, и то 48 због непостојања основа сумње и нецелисходности кривичног гоњења, а 23 због примене института одлагања кривичног гоњења. Дакле, скоро половина пријава против познатих учинилаца је одбачена због недостатка доказа, а скоро четвртина због примене опортунитета. Оптужница је подигнута у 28 случајева током 2021. године, и то 25 пута након предузетих доказних радњи, а три пута непосредно. Судаћи по наведеним резултатима, који нису ништа бољи ни за претходне године, а у поређењу са резултатима за нека друга кривична дела, може се закључити да и јавни тужиоци попут полиције, нису претерано заинтересовани да се баве кривичним делом убијање и злостављање животиња. Ради побољшања резултата, могле би се за почетак спровести обуке јавних тужилаца, на којима би стекли знања како да гоне учиниоце кривичног дела убијање и злостављање животиња, тј. које је радње потребно предузети и које је доказе потребно прикупити и на који начин.

ЗАКЉУЧАК

Убијање и злостављање животиња, њихово занемаривање и друга противправна дела према животињама, у пракси се јако често врше, али парадоксално, постоји јако мали број осуђујућих пресуда за кривично дело убијање и злостављање животиња и прекршаје из ЗДЖ. Главни проблем лежи у

чињеници да надлежни органи нису заинтересовани да се баве откривањем и доказивањем ових дела.

Грађани могу допринети решавању овог проблема, на начин да увек када имају сазнања да је извршена окрутност према некој животињи или да је занемарена, то дело пријаве. Најсигурније је да непосредно поднесу кривичну пријаву надлежном јавном тужиоцу када је јасно да се ради о кривичном делу, а то су ситуације када је животиња убијена, када су јој нанете физичке повреде или велика патња или болови услед мучења, или када је отрована. Ако се ради о лакшим облицима злостављања животиње, на пример пас се стално држи на ланцу или постоје други неадекватни услови смештаја животиње, најбоље би било обавестити и полицију и ветеринарску инспекцију како би неки од ова два органа поднео захтев за покретање прекршајног поступка. Идеално би било да оба наведена органа изађу на терен по пријави, уместо што пребацују надлежност један на други. Полиција би требала да предузме оперативне и доказне радње ради прикупљања обавештења и прикупљања и обезбеђења доказа, а ветеринарска инспекција да изрекне мере ради отклањања неправилности, па чак и меру одузимања животиње ако је потребно ради њене заштите. При томе, ако постоји сумња да је животиња убијена, леш животиње треба послати на обдукцију, а ако постоји сумња да је животиња отрована, потребно је поред обдукције, хитно урадити и токсиколошку анализу. Ако је животиња повређена треба је одвести код ветеринара да утврди повреде и сачини извештај о томе.

Ветеринари могу допринети сузбијању противправних дела према животињама, кроз едукацију грађана о томе које услове живота треба да обезбеде животињи, као и поучавањем грађана која су понашања према животињама законом забрањена и на који начин могу да пријаве дело. Њихов допринос би био значајан када би понудили да врше бесплатне прегледе и обдукције злостављаних, односно убијених животиња у циљу прикупљања и обезбеђења доказа за поступак. Битно је да налаз и мишљење напишу стручно и савесно, будући да у пракси представљају исправе које су основ за процесуирање предмета.

Ветеринарска инспекција би требала да се бави свим аспектима контроле ЗДЖ, а поготово контролом државних азила, и контролом власника кућних љубимаца у смислу провере да ли животињама обезбеђују одговарајуће услове живота. Ради ефикасне контроле ЗДЖ потребно је да се повећа број ветеринарских инспектора, или да се проблем реши на неки други начин, на пример, формирањем „полиције за животиње”, давањем одређених овлашћења комуналној полицији, или увођењем потпуно нових института попут „омбудсмана за животиње” или „адвоката за животиње”. Што се тиче полиције и јавних тужилаца, ради њиховог већег ангажмана у процесуирању окупних дела према животињама, потребно је едуковати их на који начин се откривају учиниоци

и прикупљају докази када је окрутност према животињама у питању. На крају, да би систем боље функционисао, нужно је да се промени „култура” заштите животиња, односно да се код грађана па тиме и људи који раде у надлежним органима развије свест, да окрутност и немар према животињама није безначајно дело јер се ради о живим бићима која могу да осећају патњу и бол.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић Ј., Јовић С., Мерћеп Д., „Улога ветеринара у препознавању и превенцији случајева злостављања животиња”, *Ветеринарски гласник*, вол. 65, бр. 1–2, 2011
- Arkow P., Boyden P., Patterson-Kane E., *Practical Guidance for the Effective Response by Veterinarians to Suspected Animal Cruelty, Abuse and Neglect*, 2011, p. 6, доступно на <https://ebusiness.avma.org/files/productdownloads/avma%20suspected%20animal%20cruelty.pdf>, 06.04.2023.
- Батрићевић А., *Кривичноправна заштита животиња*, докторска дисертација одбрањена на Правном факултету Универзитета у Нишу, 2012
- Вуковић И., „Убијање и злостављање животиња као кривично дело (члан 269 Кривичног Законика)”, *Зборник радова: Живошине и право* (уредници, Марија Караникић Мирић, Марко Давинић, Игор Вуковић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2016
- Живковић Н., „Кривичноправна заштита животиња – (не)примена закона у пракси”, *Примена права и правна сигурности – Зборник радова 34. Сусрећиа Којаоичке школе природног права Слободан Перовић*, том 4, Београд, 2021
- Живковић Н., „Однос кривичног дела убијање и злостављање животиња са прекршајима из Закона о добробити животиња”, *Harmonius*, бр. 1, 2021
- Krstić N., „Animal Protection From Killing And Abuse In The European And Serbian Criminal Law”, *Law and Politics*, vol. 10, no. 1, 2012
- Лазаревић Љ., *Коменџар Кривичног законика Републике Србије*, Издавачко-штампарско предузеће „Савремена администрација”, Београд, 2006
- Милошевић М., Кесић Т., Бошковић А., *Полиција у кривичном поступку*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016
- Michel M., Schneider Kayasseh E., „The Legal Situation of Animals in Switzerland: Two Steps Forward, One Step Back – Many Steps to go”, *Journal of Animal Law*, Vol. 7, 2011
- Мрвић Петровић Н., „Поштовање начела *ne bis in idem* при суђењу за сличне прекршаје и кривична дела”, *Журнал за криминалистику и право*, бр. 2, 2014
- Стојановић З., *Коменџар кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2018
- Стојановић Н., „Десет година Закона о добробити животиња Републике Србије”,

Зборник Правној факултету у Новом Саду (уредник, Слободан Орловић), бр. 2, 2019

Stojanović N., „Legal protection of abandoned animals under the Animal Welfare Act”, *Law and Politics*, vol. 9, no. 2, 2011

Шкулић М., *Кривично процесно право*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2017

NATALIJA M. ŽIVKOVIĆ

KILLING AND ABUSE OF ANIMALS – DETECTION, REPORTING AND GATHERING OF EVIDENCE

Summary: In our country, there are many cases of killing and abusing animals, and such behavior is sanctioned as a criminal offense and a misdemeanor, but in practice there are very few convictions. Ordinary citizens, as well as veterinarians, can play a role in the prosecution of these crimes, in addition to the competent authorities – the public prosecutor, the police and the veterinary inspection. The paper will present how the mentioned entities can discover and report the crime, and what actions need to be taken in order to collect and secure evidence for the procedure. Certain solutions will also be proposed to increase the effectiveness of the fight against illegal acts against animals.

Key words: animals, killing, abuse, detection, evidence